

О.В. Єні,
аспірантка
(Академія адвокатури України)
(Науковий керівник доцент О.П. Кучинська)

Процесуальний порядок та особливості заявлення та розгляду клопотання про поновлення пропущеного строку у кримінальному судочинстві України

Ключові слова: клопотання, поновлення, пропущений строк, процесуальний порядок.

У відповідності до ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [3, 19].

З цією метою процесуальними кодексами встановлюються певні строки, протягом яких особа може оскаржити те чи інше рішення, з якими вона не згодна.

Чинне кримінально-процесуальне законодавство передбачає можливість для особи, яка з поважних причин пропустила строк для вчинення певних дій, можливість поновлення такого строку.

Так, у відповідності до ст. 90 КПК України, пропущений з поважних причин строк повинен бути поновлений за клопотанням заінтересованої особи постановою органу дізнання, слідчого, прокурора або ухвалою суду, постановою судді. Подача клопотання про поновлення пропущеного строку зупиняє виконання рішення, оскарженого з пропуском строку, до вирішення питання про поновлення строку.

Подібним чином це питання вирішувалося і в Статуті кримінального судочинства 1864 року. Так, ст. 868 Статуту містила норму про те, що у разі пропуску строку

подання апеляційного відзиву чи протесту з поважних причин його поновлення залежало від того ж суду, проти вироку якого відзив подавався [9, 118].

Ст. 353, 386 КПК конкретизують порядок відновлення строків на апеляційне та касаційне оскарження.

Цікаво відмітити, що законодавець вдається до двох термінів – поновлення та відновлення строків, причому другий термін вживається в разі пропуску строків на оскарження того чи іншого судового рішення.

Водночас в проекті КПК, внесеному народними депутатами України В.Р. Мойси-ком, О.М. Бандуркою, І.В. Вернидубовим, С.Б. Гавришем та іншими, використовується лише термін “поновлення”. Згідно зі ст. 106 проекту:

“1. Процесуальний строк не вважається пропущеним, якщо до закінчення строку скаргу, подання, клопотання подано на пошту, а для осіб, що тримаються під вартою або перебувають у медичному чи психіатричному стаціонарі, спеціальній навчально-виховній установі, скаргу чи інший документ подано адміністрації місця попереднього ув'язнення або тримання затриманих, медичного чи психіатричного стаціонару, спеціальної навчально-виховної установи.

2. Пропущений з поважних причин процесуальний строк повинен бути поновлений за клопотанням заінтересованої особи під час дізнання і досудового слідства постановою особи, яка здійснює дізнання, слідчого, прокурора, а в суді – постановою судді, ухвалою суду.

3. Постанова прокурора про відмову в задоволенні клопотання про поновлення пропущеного процесуального строку може бути протягом семи діб оскаржена прокурору вищого рівня, а постанова головуючого у справі – до суду вищого рівня.

4. За клопотанням заінтересованої особи чи прокурора виконання рішення, оскарженого з пропуском установленого строку, у випадках, передбачених цим Кодексом, може бути зупинено до вирішення питання про поновлення пропущеного строку” [11].

Питанню про поновлення пропущених строків науковцями приділяється досить багато уваги, особливо при опрацюванні таких тем, як процесуальні строки, апеляційне та касаційне оскарження. Так, проблеми відновлення строків на апеляційне та касаційне оскарження вивчали В.Т. Маляренко, М.М. Міхеєнко, М.С. Строгович, О.Ю. Костюченко. Питання загальної частини КПК, присвячені процесуальним строкам, розглядалися у дисертаційних дослідженнях С.О. Заїки та С.Б. Фоміна, а серед російських вчених – у працях І.В. Маслова, О.А. Анашкіна, Т.Л. Корепанової, Г.Б. Петрової.

Неможливо переоцінити значення інституту поновлення пропущеного строку для забезпечення прав та інтересів учасників кримінального судочинства, адже саме за його допомогою особа може реалізувати своє право на оскарження того чи іншого рішення чи вчинення певних, важливих для неї дій. Для поновлення пропущеного строку необхідні дві умови – подання заінтересованим учасником процесу клопотання про поновлення пропущеного строку, а також його розгляд і позитивне вирішення органом, якому це клопотання адресовано. У даній статті пропоную розглянути процесуальний порядок та особливості заявлення

та розгляду клопотання про поновлення пропущеного строку.

По-перше, клопотання про поновлення пропущеного строку подається тій службовій особі, в провадженні якої знаходиться кримінальна справа [5, 255]. Звичайно, розгляд такого клопотання органом дізнання, слідчим, прокурором, з однієї сторони, та судом, з іншої, має свої особливості. На практиці найбільша кількість таких клопотань заявляється саме в суді і стосується відновлення строку на апеляційне чи касаційне оскарження судового рішення.

По-друге, в КПК не конкретизовано, хто ж саме має право на внесення вказаного клопотання. Цілком погоджуюсь з думкою, висловленою науковцями, що заінтересованою особою є учасник кримінального процесу, що має власний або представлений процесуальний інтерес, який знаходить свій вираз у відповідній потребі, яка проявляється в його конкретній поведінці, спрямованій на досягнення вигідного результату [5, 255].

По-третє, в клопотанні обов’язково повинні вказуватися причини пропуску строку. Питання про визнання такої причини поважною вирішується службовою особою, в провадженні якої знаходиться кримінальна справа. До поважних причин відносяться: хвороба, відрядження, стихійне лихо та інші обставини, що не дали можливості заінтересованій особі своєчасно подати скаргу, чи інший документ [5, 255]. Як зазначає В.Т. Маляренко, і це є цілком слушним, довести поважність причини зобов’язана особа, що подала клопотання про відновлення строку. Такими причинами в цьому випадку можуть бути: тяжка хвороба учасника процесу, стихійне лихо, смерть чи тяжка хвороба близької людини учасника процесу, які не давали можливості своєчасно підготувати апеляцію; вручення засудженому, що перебуває під вартою, копії вироку мовою, якою він не володіє. Разом з тим, вважає В.Т. Маляренко, не можна вважати поважними причинами для несвоєчасного подання апеляції неознайомлення чи неповне ознайомлення з матеріалами справи або з протоколом судового засідання, оскільки подання апеляції не

пов'язується з можливістю ознайомлення з цими документами. Автор пояснює це тим, що подання апеляції пов'язується лише з вироком, і тому обставини, що впливають зі змісту протоколу судового засідання чи виникають під час ознайомлення з матеріалами справи, можуть бути підставою лише для доповнення та зміни апеляції [6, 240]. Як вбачається з п. 20 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 8 “Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві”, невручення засудженому копії вироку або його письмового перекладу на рідну мову чи мову, якою він володіє, є підставою для поновлення пропущеного строку на оскарження вироку або для скасування судового рішення апеляційного суду, якщо останній розглянув справу з такими порушеннями [8].

О.Ю. Костюченко зазначає, що більшість судів, як показало анкетування, поважними причинами визнають: 1) підтверджену медичними документами хворобу особи, яка має право на подання апеляції; 2) направлення апеляції безпосередньо до апеляційного суду; 3) неознайомлення чи неповне ознайомлення з протоколом судового засідання або матеріалами справи, несвоєчасний розгляд зауважень на протокол з причин, які не залежать від особи, що подала апеляцію; 4) відрядження; 5) стихійне лихо; 6) непередбачувані об'єктивні обставини (тяжка хвороба, смерть близьких людей тощо). Водночас були висловлені й інші точки зору, що відповідно до закону, виготовлення і подання апеляції повинні проходити паралельно з виготовленням протоколу судового засідання, ознайомленням з ним, поданням на нього зауважень і їх розглядом, крім того, що подання апеляції не пов'язується з можливістю ознайомлення з матеріалами справи. Після ознайомлення з матеріалами справи та протоколом судового засідання апелянт має право подати доповнення до апеляції. З урахуванням цього зазначені підстави не можна відносити до поважних причин при вирішенні питання про відновлення строків на подання апеляції [4].

Отже, думки фахівців щодо того, які причини слід визнавати поважними, а які ні, досить відрізняються. В будь-якому разі, якщо учасник процесу вважає певну причину поважною, він має право відстоювати свою точку зору, і саме від його доводів, викладених у клопотанні, може залежати рішення посадової особи про поновлення строку.

Наприклад, в літературі наводиться такий приклад. У справі за обвинуваченням К. потерпіла В. подала апеляцію про оскарження вироку і клопотання про відновлення пропущеного строку. Ужгородський апеляційний суд визнав пропущений строк через хворобу адвоката неповажною причиною, бо він хворів недовгий час. Проте колегія у кримінальних справах Верховного Суду України, розглянувши скаргу В., визнала пропуск строку поважним (архівна справа Ужгородського апеляційного суду за 2001 р.) [2, 497–498].

Про прийняте рішення про поновлення пропущеного строку органом дізнання, слідчим, прокурором або судом виноситься мотивована постанова (ухвала). Постанова з посиланням на мотиви прийнятого рішення виноситься і у випадках відмови в задоволенні прохання заінтересованої сторони. Учасник процесу, який подав клопотання про поновлення пропущеного строку, повинен довести поважність причини пропуску строку. Саме тому до клопотання необхідно долучати відповідні документи, які підтверджують наявність обставин, що завадили вчасно подати апеляцію.

У літературі висловлюється точка зору про необхідність встановлення граничного строку поновлення строків на оскарження. Так, С.Б. Фомін пропонує закріпити в КПК норму, згідно з якою поновлення пропущеного навіть з поважних причин строку було б не безмежним, а саме – встановити правило, що по закінченні 30 діб ніякий строк не може бути поновлений. Речові докази повинні зберігатися, а заходи щодо забезпечення можливого цивільного позову повинні діяти упродовж 30 діб з дня набрання законної сили постановою про закриття справи або вироку суду [10, 19].

Погоджуючись із висловленою думкою про необхідність встановлення граничного строку, вважаю, що строк, запропонований С.Б.Фомінім, є занадто малим. Доцільніше було б визначити такий строк у 3 або 4 місяці, оскільки, наприклад, хвороба, яка перешкодила вчасно (протягом 7 чи 15 діб) подати апеляцію чи касацію, скоріше за все є тривалою і може тривати декілька місяців.

Далі пропоную розглянути особливості заявлення та розгляду клопотань про відновлення строку на апеляційне, касаційне оскарження.

По-перше, клопотання подається лише до суду, який постановив судові рішення. Разом із клопотанням необхідно подавати апеляційну чи касаційну скаргу (подання).

По-друге, в кодексі інакше сформульований склад осіб, які мають право клопотати про відновлення пропущеного строку, а саме – це особи, які мають право на подання апеляції (ст. 348 КПК) чи касації (ст. 384 КПК).

По-третє, розгляд клопотання відбувається в судовому засіданні судом, який розглядав справу. Про день і час розгляду клопотання своєчасно повідомляються сторони, неявка яких в судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання.

По-четверте, в разі подання апеляції (касації) з пропуском встановленого законом строку без подачі клопотання про поновлення цього строку постановою суду апеляція (касація) визнається такою, що не підлягає розгляду. Ця постанова може бути оскаржена. Варто зазначити, що строк подання апеляції на постанову суду про визнання апеляції такою, що не підлягає розгляду у зв'язку з пропуском строку апеляційного оскарження, або про відновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження, або про відмову в його відновленні й визнання апеляції такою, що не підлягає розгляду, в КПК окремо не визначений. Тому, керуючись ст. 349 КПК, цей строк повинен становити 15 діб з моменту оголошення постанови.

В разі оскарження суд направляє справу до вищестоящего суду, призначаючи дату

розгляду апеляції. У випадку задоволення апеляції на постанову (ухвалу) суду, справа повертається до суду, який розглянув справу, для виконання вимог ст. 351 або 389 КПК. Після цього справа знову направляється до вищестоящего суду. Тобто, така процедура спричиняє значну тяганину та інші проблеми (фінансові затрати, перенаповнення слідчих ізоляторів тощо). Тому вказана норма Кодексу справедливо викликає багато зауважень та нарікань.

О.Ю. Костюченко пропонує змінити такий порядок і діяти за аналогією зі ст. 352 КПК, тобто в разі надходження апеляції (касації) без відповідного клопотання постановою суду, який розглядав справу, залишити цю апеляцію без руху та повідомити особу, яка її подала, про необхідність вирішення питання щодо відновлення пропущеного строку, надавши їй для цього певний час. В разі невиконання вказаних вимог апеляція (касація) визнається такою, що не підлягає розгляду. Вже така постанова може бути оскаржена до вищестоящего суду [4]. Цілком погоджуюсь із необхідністю внесення вказаних змін. Як зазначав голова Верховного Суду України В.В. Онопенко, ведучи мову про господарський процес, істотною проблемою, що перешкоджає належному захисту прав людей, є надмірна формалізація судових процедур, ускладнення судового процесу, коли він здійснюється заради процесу [7, 6]. Однак вказане є цілком характерним і для процедури, передбаченої ст. 353 КПК. Саме тому зазначена норма Кодексу потребує внесення вищевказаних змін.

Представники Української Гельсінської спілки з прав людини, критикуючи проєкт КПК України, фактично критикують і існуючий порядок поновлення строків на оскарження. Так, вони вважають, що повноваження вирішувати питання про допустимість апеляції до розгляду, про відновлення строку на апеляційне оскарження, яке належить суду першої інстанції, не відповідають вимогам про неупередженість суду та об'єктивність розгляду ним справ. Чи правильно, що суд першої інстанції буде самостійно вирішувати подальшу долю

апеляційної скарги на власне рішення? На погляд автора, позитивна відповідь на ці питання веде до порушення принципу “ніхто не може бути суддею у своїй справі”. Адже оскарження судового рішення фактично свідчить про наявність спору зацікавленої особи з судом, який його ухвалив, щодо правосудності рішення у справі. А тому не можна допускати, щоб питання про прийнятність скарги на судові рішення вирішувалося судом, який його ухвалив. Зрозуміло, що останній не зацікавлений в такому оскарженні, а тому буде створювати перешкоди у реалізації цього права. Тож доцільно, щоб усі питання щодо прийнятності апеляції вирішувалися судом апеляційної інстанції [1].

Вважаю, що внесення змін до ст. 353 КПК України з приводу винесення судом замість постанови про визнання апеляції (касації) такою, що не підлягає розгляду, постанови про залишення апеляції (касації) без руху усуне також і проблеми, окреслені представником Української Гельсінської спілки з прав людини, оскільки в такому разі суди першої інстанції будуть позбавлені можливості свавільно вирішувати вказані питання, водночас вищестоящі суди не будуть перевантажені такими справами.

Далі пропоную розглянути розроблений мною зразок клопотання.

До _____ районного (міського, міськрайонного, апеляційного) суду

(П.І.Б. особи, яка подає клопотання, її статус у справі)

**Клопотання
про відновлення (поновлення) строку
на оскарження вироку суду**

Вироком (постановою, ухвалою) _____ районного (міського, міськрайонного, апеляційного) суду _____ від „_____” _____ 200__ року у кримінальній справі за обвинуваченням _____ постановлено _____ (вказати суть прийнятого судом рішення). З даним судовим рішенням не погоджуюсь і маю намір оскаржити його в апеляційному (касаційному) порядку. Однак, у встановлений законом строк я не зміг подати апеляційну (касаційну) скаргу у зв’язку з _____ (вказати причини). Наведене перешкодило мені вчасно подати скаргу і є поважною причиною для відновлення строку на апеляційне (касаційне) оскарження.

Згідно зі ст. 351 КПК України,

ПРОШУ:

Відновити (поновити) строк на апеляційне (касаційне) оскарження вироку (ухвали, постанови).

Додаток: документи, які підтверджують поважність причини пропуску строку на _____ арк.

Дата, підпис.

Список літератури:

1. **Банчук О.** Реалізація засад кримінального судочинства у проекті Кримінально-процесуального кодексу України. – <http://helsinki.org.ua>.

2. **Коваленко Є.Г.** Кримінальний процес України: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2003.
3. Конституція України. – Х.: ПП “ІГВІНІ”, 2006.
4. **Костюченко О.Ю.** Порядок і строки апеляційного оскарження у кримінальному судочинстві України // Судова апеляція. – <http://www.apcourtkiev.gov.ua>.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка – Вид. третє, перероблене та доповнене – К.: Юрисконсульт, КНТ, 2006.
6. **Маляренко В.Т.** Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2005.
7. **Онопенко В.В.** Справедливість у державі може забезпечити лише справедливий суд // Голос України, № 41 (4041), 2007.
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 8 “Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві” //
9. Устав уголовного судопроизводства 20 ноября 1864 года // Российское законодательство XX веков. – М.: Юрид. лит., 1991. – Т. 8: Судебная реформа.
10. **Фомін С.Б.** Строки у кримінальному судочинстві: поняття, класифікація та функціональне призначення: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 2003.
11. www.rada.gov.ua

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена исследованию важной гарантии прав участников процесса, а именно – процессуального порядка заявления и рассмотрения ходатайств о возобновлении пропущенных сроков в уголовном судопроизводстве Украины. Акцентируется внимание на проблемных вопросах, возникающих в практической деятельности. Обосновано необходимость внесения изменений в существующий процессуальный порядок.

SUMMARY

This article is devoted to researching one of the important guarantee of the participant's rights, exactly – to legal order of claiming and consideration a motion about restoration a missing terms in criminal procedure of Ukraine. The article focuses on the practical problems. The author grounds the necessity of bringing changes to existent procedural order.

*Рекомендовано кафедрою
кримінального процесу та криміналістики*

Подано 06.03.08